

Projekt podejmuje próbę wyjaśnienia, w jaki sposób rozwój ideologii kooperatystycznej na obszarze wielkich imperiów i potem post-imperialnego państwa narodowego w Polsce, wpłynął na ukształtowanie się lokalnego etosu zaangażowania społecznego. Wedle podstawowego założenia, jakie przyświeca temu badaniu było to możliwe w „strefach styku” pozbawionych bezpośrednich mechanizmów partycypacji obywatelskiej, jak Królestwo Polskie w ostatniej fazie istnienia caratu. Kooperatyzm oferował tam możliwość zmian społecznych (a przez to także politycznych) niejako od środka; nie wyrywał ludzi z ich tkanki społecznej czy narodowej, nie koncentrował się też na obalaniu rządów, a kierował uwagę aktorów społecznych bezpośrednio na działania praktyczne – realizował „utopię szarych ludzi”. Wbrew dominującym tendencjom etatystycznym swoich czasów, swoją działalność opierał na instytucji stowarzyszenia, stanowiąc przeciwagę tak dla autorytarnych zapędów nowopowstających w regionie państw narodowych, jak i wizji „ludowego państwa pracy” lansowanego przez ideologów socjalistycznych.

Mimo rodzimych tradycji w tym względzie (m.in. działalność Stanisława Staszica w Hrubieszowie czy RP Pawłowska) kooperatyzm narodził się w Europie Zachodniej w ramach działalności ideologów protosocjalistycznych, jak również jako reakcja klas ludowych na pauperyzację wywołaną rozwojem gospodarki kapitalistycznej. Gdy pojawił się na ziemiach polskich, stanowił heterogeniczny zestaw idei, których adaptacja odbywała się w ramach debat i transferów intelektualnych renegegujących pojęcia w lokalnych kontekstach społecznych, ekonomicznych i politycznych. Zamiarem projektu jest zbadanie m.in. mechanizmów tych przekształceń i kształtowania się języka politycznego kooperatyzmu, który na obszarze styku dawnych imperiów stworzył alternatywną drogę nowoczesności kształtowaną niejako „tylnymi drzwiami” – od praktyki do idei.

W związku z tym ważnym aspektem projektu jest próba spojrzenia na ideologię polityczną nie tylko przez pryzmat „wielkich narracji” politycznych czy intelektualnych, ale również od strony doświadczenia zwykłych członków spółdzielni, przedstawicieli klas ludowych, którzy również brali udział w kształtowaniu dyskursu kooperatyzmu. Projekt proponuje więc asynchroniczne czytanie dyskursu ideologicznego wykorzystujące materiały często pomijane przez historyków idei czy badaczy pojęć politycznych – zapiski osobiste, sprawozdania z posiedzeń rad spółdzielczych, spisy członków, a nade wszystko materiały autobiograficzne – wspomnienia, pamiętniki, życiorysy. Szeregowi działacze spółdzielczy często byli świadomi nierównej pozycji względem odgórnych narracji ideowych, udowadniając autonomię swoich działań względem zewnętrznych trajektorii działania politycznego. W tym sensie tworzyli subwersywną sferę wypowiedzi politycznej przekraczającą oficjalne reżimy dyskursywne swoich czasów (klasa, religia, płeć, naród), nawet swojego ruchu, stając się prawdziwymi „podmiotami demokratycznymi”.

Głównymi efektami projektu mają być: 1) anglojęzyczna monografia; 2) spójny tematycznie cykl anglojęzycznych artykułów zgłoszonych do wiodących w dziedzinie periodyków; 3) wystąpienia konferencyjne; 4) działania popularnonaukowe. Celem publikacji i wystąpień jest zaprezentowanie nowatorskiego spojrzenia na regionalny fenomen ideologiczny z jednej strony przez pryzmat szerszych, międzynarodowych powiązań konceptualnych, z drugiej zaś przez skonfrontowanie odgórnych narracji ideowych z historią społeczną uwzględniającą perspektywę klas ludowych. To zestawienie umożliwi stworzenie przekonującego i kompleksowego obrazu sprawstwa społecznego pozostającego dotąd na marginesach oficjalnej historiografii (marksistowskiej z okresu PRL czy narodowej z okresu po transformacji). Kryterium takiej historii byłoby opisanie trwałych zmian w tkance życia społecznego, poprzez wytworzenie wzorców zaangażowania, które w wielu częściach kraju przetrwały do dziś.